

Jakob Tamm Väike-Maarjas

7. mail k. a. möödus 105 aastat meie nimeka luuletaja ja koolimehe Jakob Tamme surmist. Meenutame sel puhul teda Väike-Maarja kihelkonnakooli juhatajana.

1893. a. jäi vabaks Väike-Maarja kihelkonnakooli juhataja koht. Asetäitjaks võeti J. Hansen, kuid rahvas polevat temaga eriti rahul olnud. Jakob Liiv räägib oma mälestustes, et temale meenunud kandidaadina Jakob Tamm, keda ta tundis kui lugupeetud luuletajat ning klüdetud ja korraldajatu õpetajat. Kõneldud sellest siis kohaliku pastori ja kreisitülemä abiliselega. Hanseni poolehoidjad saanud kavatsusest teada ja hakanud Tamme kohta laimujutte levitama. Pastor lõonud kõhklema ja kirjutanud selguse saamiseks Põltsamaa pastorile, kes tõendas oma kirjaga, et Jakob Tamm on tõesti tubli ja korralik inimene.

Nüüd oli mure ainult selles, kas Tamm raatsih Põltsamaalt üra tulla. Vao vallavanem saadetud Põltsamaale Tamme läbi rääkima ja toonudki kaasa Tamme nõusoleku.

Siin oli tolle aja kohta suhteliselt jõukas ja ärksa vaimuga maanurk. Koolijuhataja koht kindlustas Tammele võrdlemisi korraldajatu õpetaja. Sellele aitas kaasa veel kodune majapidamine, mida juhtis luuletaja koolikas ja tubli õde Mari. Nii võis Tamm varsti maksta oma võlad ja 5—6 aasta möödudes jõudis ta isegi nii kaugele, et osits Võrtsjärve kaldale talukoha, mida hakkas pidama teise õe perekond ja kus ka isa endale kodupaiga leidis.

Koolitöösse rakendus luuletajast juhataja täie tõsidusega. Ka õpetajaks valis ta võimekaid inimesi. Väike-Maarja kihelkonnakool tõusis varsti silmapaistva tasemega hariduskoldeks. J. Tamm ise õpetas eesti ja vene keelt, ajalugu, geograafiat, kalekismust. Ta püüdnud ikka anda rohkem, kui tolliaegses programmis oli ette nähtud. Eriti huvitavad olid Tamme kirjandustunnid. Ta luges õpilastele ette nii vene kui ka eesti autorite töid ja tegi seda väga ilmekalt ning hoaravalt. A. H. Tammsaare, kes oli Tamme üks õpilast, on tunnistanud mõnikümme aastat hiljem: «Väike-Maarjas puutusin esmakordselt kokku kirjandusega... Mind juhtis sinna J. Tamm.»

Oma õpilaste muredesse suhtus J. Tamm isalikult, hoolitsevalt. Väitlisset oli Tamm tõsine, karnuilmeline. Oma sisenise soojuse, sügavate teadmiste ja ääretu õiglusega käitumises võitis ta aga kõigi oma õpilaste ja nende vanemale lugupidamist.

Auväärse luuletaja esmakordne nägemine meenub selgesti veel pärast aastakümneid. Nii kirjutab Assamalla Alghkooli kunagine õpilane: «Ülekihelkondlikuks lastepeoks õpetas J. Elken mulle J. Tamme luuletuse: «Oks rüütel, päris meie aja ratsamees, jäi seisma Karjaborsti ukse ees...» jne. Kooliõpetaja ütles, et lastepeol näed siis ka luuletajat ennast. Nägingi siis teda tõesti. Jakob Tamm oli tüse härra, kandis pruunikat peleriiniga mantlit, Vaatas minu poole, kui deklameerisin tema luuletust.»

Jakob Tamm lõi agarasti kaasa ka kohalikes kultuurietel üritustes. 1894. aastal peeti Elavere mäel pidu 75 aasta «priituse» auks. Seal esines J. Tamm kõnega rahvausu kombeist ja mäega seotud muistendest. Ta mängis ka näiden-deis kaasa. Mõned osad õnnestunud vägagi hästi.

Kuigi pidev töö koolis ja täiskasvanute kultuuriüritustest osavõtmine jätsid vähe vaba aega, püsis J. Tamm elavas kontaktis kaasaegse kirjandusliku eluga. Sellele aitas kaasa ka nn. Väike-Maarja parnassi olemasolu. Kas tulid Jakob Liiv ja Peeter Jakobson koolimaia või mind Liivi juurde, igatahes olid need koosistumised kõigile osavõtjatele innustuseks, sest seal arutati elavalt kirjandusküsimusi, loeti ette valminud töid, vaieldi agarasti.

Lüürka osas paelus Väike-Maarja esimesel perioodil Tamme tähelepanu loodus, loodus koos inimesega. Erilisi väljakas oli neil aastail eepiline looming. Siin kasutas Tamn toormaterjalina kohalikele elanikele kuulud mitmesuguseid lugusid.

Hoogu sai ka tõlketöö. J. Tamm lähendas eesti lugejale A. Maikovi, A. Koltsovi, A. Puškini, L. Tolstoi ja H. Heine loomingut.

Sajandite vahetus tõli Jakob Tamme lüürikas uue teema — sügavalt läbielatud armastuse. Selleks andis põhjust sügav blindumus oma endisesse õpilasesse. 1895. a. lõpetas kooli Tamsalust pärinev Johanna Soop, kes puulus aga kooliga veel hiljemgi kokku. Sirgunud

vahepeal väga kauniks neluks, kõitiski ta endast 18 aastat vanema õpetaja tähelepanu ja äratas sügava armastuse. Neiu aga austas teda ainult kui luuletajat ja endast õpetajat, abielumissetepanekuile võis ta vastata ainult äraühtimisega. Üks Tamme kaasaegseld meenutab oma mälestustes, kuidas luuletaja õde Mari tulnud mitmel korral nende juurde, et halli hobusega Tamsalusse kosta sõita. Oel olnud kaasas Jakob Tamme kiri neiuale. Vastus jäänud aga saamata. See läinud Tammele eriti südamesse. Seesama kaasaegne lükkab ümber ka rahvausu küllalt levinud arvamus, nagu oleks õde Mari olnud venna väliku vastu.

1900. aasta novembris oli Väike-Maarja kirikus Johanna Soobi laulatus. See oli ränk hoop Jakob Tammele, tema vapustus oli nii tugev, et sõbrad karisid tema pärast tõsiselt.

Lüürikasse andis see õnnetu armastuslugu palju kauneid, tõsiselt tundehtsaid ridu.

Mõne aja möödudes hakkasid vähehaaval jälle kajastuma väismaailma muljed. Ilmusid taas loodusluuletused, eepilises loomingu aga rahva-pärimuslike lugudel põhinevad ballaadid. Tõikimistööd jätkusid Krõlovi valmidega, uue nimenä esines Gorki.

Jakob Tamme teruis hakkas vähehaaval häivvenema, süvenesid südame- ja neeruhaigus, nendega kaasnesid suur väsimustunne, apaaisus, meeleolu langus. 1905. aastal tõi pisut vaheldust matk Pühajärvele ja Lätimaale. Järgmise aasta suvel tegi ta reisi Soome.

1907. aasta kevadel võttis haigus tõsise pöörde. Sõbrad ja arstid soovitasid tal loobuda koolitööst ja minna haiglasse ravile. Esialgu ei võtnud tõsine töömees seda kuulda, kui ta aga nõustus, oli juba liiga hilja haiglasse minna. Juuni-kuus jäi ta täiesti voodisse.

Jakob Liiv kirjutas, et tema ja õpetaja J. Sõster käinud Mari Tammele põetamisele abiks. Haige soovinud, et temaga vesteldaks, mida Jakob Liiv ka küllaldaselt püüdnud teha. Tamme hellitanud ikka veel elulootust, lubanud õpetajaametist loobuda ja minna oma tatusse uut maja ehitama. Lootused aga luhtusid. 13.(26.) juulil õel hakkas kurnatud sada tuku-mast. 28. juulil sängitatt luuletaja põrm Väike-Maarja kalmistule maamulda. Rohkesti oli saatjaid tema viimisel teekonnal, palju õeldi südamiikke järeleühendeid.

Mõni aasta pärast surma (1911) püstitati kalmule hauasammas — J. Koorti loodud pronksbüsti betoonist alusel. Alus aga purunes ruttu ja see pärast valati 1923. aastal uus alus, mille külge kinnitati marmorist nimetahvel (kooli 50 aasta juubeli puhul kooli hoolkogu poolt).

Et valatud sammas ei vastanud siiski kunsti ja ilu nõuetele, otsustasid Jakob Tamme 30. surma-aastapäeva tähistamisele kogunenud õpilased püstitada oma kunagise lugupeetud õpetaja kalmule graniidist samba büsti aluseks. See valmistati arhitekt Lüüsi kavandi järgi ja avati 19. juunil 1938. aastal.

L. LEET